

Φρονῶ ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ τιμήσῃ ἐκυτὴν μετέχουσα τοῦ πένθους τῆς Γαλλίας καὶ ἐκφράζουσα πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τὰ ἀχραιφνῆ αὐτῆς συλλυπητήρια καὶ τὴν μεγίστην αὐτῆς ἐκτίμησιν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἐνδόξου ἀνδρός, ὅστις ἐτίμησε τὴν πατρίδα του καὶ αὐτὴν τὴν ἀνθρωπότητα.

Εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι τὸ διάδημα ἡμῶν τοῦτο θὰ ᾔτο ἰδιαιτέρως εὐχάριστον πρὸς τὸν συγγραφέα τοῦ «Δημοσθένους», ἐὰν ᾔτο δυνατόν νὰ τὸ ἀντιληφθῇ.

Ἡ Ὀλομέλεια ἐγκρίνει τὴν ἀποστολὴν τῶν συλλυπητηρίων γραμμάτων.

Ὁ κ. Κ. Κτενᾶς καταθέτει τὸ χειρόγραφον τῆς λεπτομεροῦς μελέτης τοῦ κ. Μ. Μητσοπούλου περὶ τῶν κεφαλοπόδων τοῦ κοιτάσματος τῆς Alta Brianza, περὶ ἧς μελέτης ἐγένετο περιληπτικὴ ἀνακοίνωσις κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10^{ης} Ἰανουαρίου 1929.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα συγγράμματα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ. - Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ θηλυκῶν ὀνομάτων, ὑπὸ κ. Σίμου Μενάρδου.

Οἱ παλαιότεροι φιλόλογοι ἐξετάζοντες τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐζητοῦσαν κυρίως ἀρχαίας λέξεις ἢ καὶ ἀπλῶς ρίζας σφριζομένας εἰς τὰς σημερινὰς διαλέκτους. Ἀλλὰ τὴν ἀδιάσπαστον συνέχειαν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως πολὺ περισσότερον τῶν ριζῶν μαρτυρεῖ ἢ διάσωσις τῶν π. χ. καταλήξεων, οἷονεῖ μητρῶν, ὅπου ἐξακολουθοῦν νὰ χύνωνται νέαι λέξεις. Τοῦτο συνάγομεν μελετώντες καὶ πῶς σχηματίζονται σήμερον ἐκ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων τὰ θηλυκά. Καὶ περὶ τούτων ἐπραγματεύθη τῷ 1903 ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου (1, σ. 129 - 136 καὶ 8, β, σ. 11) ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις, ἀλλ' ἡ ἐπομένη ἐκ τοῦ Κυπριακοῦ ἰδιώματος συμβολὴ προσθέτει ἀρκετὰ νέα, διαφωτίζει δὲ καὶ τινὰς μεσαιωνικάς καὶ ἀρχαίας καταλήξεις.

I

Καὶ τὰ μὲν θηλυκά ἐπίθετα καλὸς-καλή, κακὸς-κακὴ περιέλαβον καὶ τὰ εἰς -ρός. π. χ. λιπαρὴ (γῆ, ψωδιζ), φανερὴ (δουλειά), εἶναι δὲ τοῦτο πιθανῶς ἰωνισμός

σωθείς εἰς τὴν κοινὴν· πρβ. Ἀνθολογίας ἐπιγράμμα Ἑρωτ. 82 «ὦ σοβαρὴ βαλάνισσα». Καὶ ὅμως ἡ θηλ. κλητικὴ τοῦ βρὲ εἶναι βρὰ ἢ ῥά, ἤτοι «μωρά», ἀλλὰ καὶ μωρὴ καὶ βρὴ. Τὰ δὲ εἰς ὕς -ειά, καθὼς γλυκειά, παχειά, λέγονται καὶ τώρα, ἀλλ' οὐδὲν ἐφείλκυσαν ἐν Κύπρῳ ἄλλης τάξεως θηλυκόν, ὡς λ. χ. ἐν Κρήτῃ κακειὰ γυναικα, ἐν Μυκόνῳ μοναχειά, παστρικειά, ἐν Ῥόδῳ Δινδιακὸς -κειά κτλ.

Καὶ τὰ συγκριτικὰ -ότερος καὶ -ύτερος, (διπλασιάζοντα χάριν ἐμφάσεως τὸ τ) σχηματίζουν προπαροξύτονα θηλυκά, π. χ. παστὸς (ἰσχνὸς) παστούτερος -ότερη, μακρὸς -μακρύτερος -ύτερη. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ προπαροξύτονα ἐπίθετα ἀπρόκοπη, ὀλοφάνερη, κατακάθαρη κτλ.

Ἐννοεῖται δὲ καὶ αἱ ὀλίγαι σφζόμεναι παθητικοῦ ἐνεστώτος μετοχαί, ἀπλούμενος, πυρούμενος ἔχουν θηλυκὰ ἀπλούμενη, πυρούμενη καὶ κατ' αὐτὰ χαρούμενη καμούμενη (καμωμένη), τὰ εἰς -άμενος εἰς -άμενη κρεμμύμενη, χαρισάμενη κτλ.

Καὶ ὅμως ὁλόκληρος τάξις προπαροξυτόνων ἀρσενικῶν ἐπιθέτων σχηματίζει παροξύτονα θηλυκὰ εἰς -α. Ταῦτα ἐκφράζοντα διακρίσεις βοῶν, ἱππων, ὄνων, ἡμιόνων χοίρων καὶ σκύλων, εἶναι διδακτικώτατα, διότι ἐσχηματίσθησαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, κατὰ λανθάνοντα πρότυπα παλαιά.

βόρβορος -όρα -όριν (τράγος, λεγόμενος ὑπ' ἄλλων σι(δ)ερκάς, βαθὺς ψαρός). γέρακος -άκα (τράγος, ἔχων τρίχωμα μαῦρον φέρον στίγματα λευκά, ὡς τὸ ἱεράκι). καννά(β)ουρος¹ οὔρα (βοῦς καὶ τράγος, ἐμπρὸς μαῦρος ὡς τὸ καννα(β)ούριν καὶ ὀπίσω λαγυῖς),

κάρικλος -ίκλα (βοῦς ἢ τράγος, ὣν τὰ κέρατα, κυκλούμενα σχηματίζουν καρίκλαν, curriculum).

καύκαρος -άρα (στερούμενος κεράτων, γυμνοκέφαλος, δηλ. ἔχων τὴν κεφαλὴν ὡς κανκί(ο)ν).

κούντουρος -ούρα (τράγος ἢ βοῦς, ἔχων κοντὴν οὐράν, διότι τοῦ τὴν ἔκοψε συνήθως ὁ ἀλωπός, ἀλλὰ τὸ ἐπίθετον σημαίνει γενικώτερον ἐλλιπὴς εἰς μῆκος).

κούτσουλλος -ούλλα -ούλλιν (βοῦς ἢ τράγος, ἔχων ἓνα κέρατον).

μέλισσος -λίσσα (βοῦς, οὗ τὸ χρῶμα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς μελίσης).

πάρταλος -άλα -άλιν (βοῦς καὶ τράγος ἔχων μεγάλα στίγματα μαῦρα καὶ ἄσπρα).

πάτσαλος -άλα -άλιν², φέρων ὅμοια στίγματα μικρότερα.

πέ(δ)ουλος -ούλα (τράγος ἔχων διάφορα τοῦ σώματος ἄσπρα ἢ μαῦρα πόδια, ἀσπροπέ(δ)ουλος, ἢ μαυροπέουλος, εἶονεῖ φορῶν πε(δ)ούλια, πέδιλα).

¹ Τὸ καννά(β)ουρος ἐν Μακεδονίᾳ λέγεται καννάβις, ἐν Ἡπείρῳ δὲ καὶ Πελοποννήσῳ καὶ Εὐβοίᾳ καὶ Κρήτῃ λέγεται κανναβός.

² Καὶ τὸ πάρταλος καὶ τὸ πάτσαλος εἶναι ἢ αὐτὴ λ. παρδαλός. Τὸ ρσ προφέρεται ρτο (π. χ. Ἀρτσος, μερτσίνιν) παρομοίως θὰ εἶπαν καὶ πάρταλος.

πούμπουρος -ούρα -ούριν (τράγος, ἔχων μικρά αὐτιά ὡς πουμεπούριν, σωληνωτά) σίζινος -ίνα (ἴππος ἢ βόρδος, burdo) ψαρός.

φύτιλλος¹ -ίλλα (τράγος, κόκκινος ἢ σκοῦρος με λευκά στίγματα).

Αἱ ρίζαι τῶν λέξεων τούτων εἰν' ἑλληνικαί πλην τοῦ κάρικλος, ὅπερ εἶναι λατινικῆς καταγωγῆς, τοῦ «πεποιημένου» πούμπουρος, ἐκ τοῦ πουμεπούριν, ὅπερ σημαίνει σωλήν, αὐλός, ὡς ὁ κάλαμος, (ἐκ τοῦ ἥχου τοῦ διερχομένου ἀέρος μπούμπουρος) καὶ τοῦ ἀδήλου σίζινος. Τὸ δὲ φύτιλλος εἶναι μεσαιωνικόν, εὐρισκόμενον καὶ εἰς τὸ κατὰ τὸ χφ. τῆς Μαδρίτης τραγούδι τοῦ Διγενῆ, στ. 10, «φαρὶν ἐκαθαλλίκευσεν φυτὶλὸν καὶ ἀστερεᾶτον» (Διογραφίας, 3, 1911, σ. 555).

Ἄλλὰ τὰ πρότυπα τούτων παρέχει αὐτὸς ὁ Θεόκριτος, λέγων ἐν Η' 86 «τήναν τὴν μιτύλαν ὠσω τὰ διδακτρά τοι αἶγα» ἔνθα τὰ Σχόλια β «μιτύλαν αἶγα φησι τὴν μὴ ἔχουσαν κέρατα»· καὶ ἀνωτέρω (στ. 27) ὁ κύων ὁ φάλαρος ὑλακτεῖ», ἔνθα τὰ Σχόλια ἐρμηνεύουσιν «φάλαρος λευκός.. φαλὶὸν δὲ καὶ βαλὶὸν λέγουσι καὶ τὸν ἐν τῷ μετώπῳ λευκὸν τι ἔχοντα» (ἐκδ. Wendel). Προδήλως λοιπὸν ἐλέγοντο ἐπίθετα φάλαρος ·φαλάρα, μίτυλος ·μιτύλα καθὼς τὰ ἀνωτέρω σημερινά. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι ὅτι καὶ τὴν σημασίαν τοῦ μίτυλος (φέρεται καὶ γραφῇ μύτιλος) πιστοποιεῖ ἡ ταυτοσημία λέξις τῶν Κυπρίων, μίτις, ἢ μίτας θηλ. μίταινα, καὶ οὐδ. μπουίν, περὶ μιτύλου τράγου, αἰγὸς καὶ ἐριφίου.

Κατὰ τὸ κύντουρος -οῦρα, λεγόμενον σκωπτικῶς καὶ περὶ ἀνθρώπων, ἐλέχθησαν καὶ τὰ ἑξῆς.

γιάλλουρος -γιαλλούρα, ὁ ἔχων μάτια προσινογάλανα.

μούζουρος -μουζούρα, ὁ μελαγχροινός, ἐκ τοῦ μούζη=ἀσδόλη.

μούθουρος -μουθούνα, ὅπου λαλεῖ με τὴν μύτην, πιθανῶς τὸ ἀρχαῖον μόθων².

παρά(β)ουφος -παρα(β)ούφα (παράβουφον τὸ κακῶς ὑφασμένον, ὅθεν ἰδιότροπος).

σάφαλος (Σολιά) σαπάλα, φλύαρος.

σάλλουρος -συλλούρα, ῥακένδυτος, (βλος λουριά, ῥάκη).

ταίικουρος -ταιικούρα, (πιθανῶς ἐκ τοῦ ταιικούριν, σκληροκέφαλος, δύστροπος.

¹ Τὸ φύτιλλος, προσερχόμενον ἐκ τοῦ φυτίλλιν σημαίνει τὸν ἔχοντα λευκὰ στίγματα ὡς φωτεινὰ φυτίλλια. Τὸ φυτίλλιν ἐκ τοῦ φύτλιον κατ' ἀρχὰς *φύτιλιν προσέλαβε μεταξὺ τοῦ τ καὶ λ εὐφωνικὸν ι, καθὼς τὸ ἐξήντησα λέγεται ἐξηντίλησα.

² Τὸ μόθων ὑπὸ μὲν τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους (Πλούτ. 279) καὶ τοῦ Ἡσυχίου παραδίδεται ὡς σημαῖνον «τοὺς ἀνοήτους καὶ δουλοπρεπεῖς» κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον (ἐν β. Περικλέους β') «ὁ ποιητῆς Ἴων ἐκάλει τὴν τοῦ Περικλέους ὁμιλίαν *μοθωνικήν* καὶ *ὑπότυφον*» ἤτοι *ἀλαζονικήν*, καὶ παρ' Ἡσυχίῳ «*μοθωνία ἀλαζονεία*». Τὴν ἀντίφασιν ταύτην αἶρει, νομίζομεν, ἡ κατὰ τοὺς Κυπρίους σημασία τοῦ ἐπιθέτου μούθουρος εἶναι ὁ ἐρρίνως λαλῶν, ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα *μουθουρίζω*, ἀποδιδόμενον εἰς τοὺς τοιούτους, θεωρουμένους ὡς ἀναγώγους· ἀλλὰ ὁ ἐρρίνως λαλῶν φαίνεται καὶ ὡς ἀδιαφορῶν, ἃν οἱ ἀκούοντες τὸν ἔννοσιν ἢ ὀχι.

Ἄλλα καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν θηλυκῶν μερικῶν ζώων καὶ ἐθνικῶν ἐπιθέτων εἶναι ἄξιος ἰδίᾳς προσοχῆς. Πρῶτον καταβιδάζουν τὸν τόνον τὰ θηλυκὰ ἀππάρᾳ (ἱπ-αρ-ος) κατὰ τὸ γαδάρα, γέρακος -γεράκα, κάμηλος -καμήλα, κόρωνος -κορώνᾳ καὶ Κύπριος δικηγόρος εἶπε *πιθήκαν* τὴν «πίθηκον» (οὕτως ὁ Συνέσιος Ἑλλ. Πατρ. τόμ. 66, στ. 1324 A) καὶ ταῦτα βεβαίως εἶχαν πρότυπα παλαιὰ· π.χ. ὁ κόρωνος εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλὰ κορώνᾳ λέγεται μικρότερον τοῦ κορώνου εἶδος, ἔχον μακρότερον ῥάμφος καὶ οὐράν. Τὰνἀπαλιν ἐκ τοῦ (*A)νεράδα (Νεράϊδα) ἐπλάσθη ὁ Ἀνέραδος, δαίμων ἐπιφαινόμενος κατὰ τὰ δωδεκάμερα (25 Δεκ. - 6 Ἰαν.).

Κατόπιν ἔχομεν τὰ ζεύγη *κάτιος -κάττα* (γάττος), *σκύλλος -σκύλλα*, *στροῦθος* *στροῦθα* καὶ τὰ *σκλάβος -σκλάβᾳ*, *δοῦλος -δούλᾳ* καὶ τὸ μὲν *κάττα* μεταχειρίζεται ἤδη ὁ Καισάριος (Ἑλλ. Πατρ., τόμ. 38, στ. 985) τὸ δὲ *σκλάβᾳ* Βαρθολεμαῖος ὁ Ἐδεσσηνὸς (Ἑλλ. Πατρ., τόμ. 104, στ. 1425 A). Καθὼς δὲ τὸ *σκύλος* εἶναι μεγεθυντικὸν τοῦ ἀρχαίου *σκυλακί(ο)ν*, ὅθεν τὸ *σκύλα*, τὰνἀπαλιν. ἐκ τῆς αἰτ. τὴν κύνα, προφερομένης τὴν *κούναν* ἐσχηματίσθη ὄνομ. *κούνα* καὶ ἀρσ. *κοῦνος* (ἐν τέλει *κοῦνος*, ὀκνηρὸς ὡς *σκύλος*). Ὁμοίως ἐκ τοῦ *ψύλλα* ἐσχηματίσθη *ψύλλος* ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἀττικιστῶν. Ἄλλα κατὰ τὴν *κούναν* (ἄχρηστον ἤδη) καὶ ἡ δράκαινα ἢ *δρακόντισσα* (ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Συλλογὴ, 447, 8) ἐλέχθη ἐν Κύπρῳ *δρακoύνα*.

Ἄλλα καὶ τινὰ ἐθνικὰ (ἢ τοπικὰ) ἐπίθετα ἐσχηματίσθησαν καθὼς τὸ *Σκλάβος -Σκλάβᾳ* Ῥοῦσος Ῥοῦσα, λέγεται ὁ Ῥῶσος καὶ γενικῶς ὁ ξανθός· καὶ ἡ Τούρκισσα εἰς Παφίτικον τραγούδι λέγεται *Τούρκα*.

Θέλω νὰ σ' ἀρωγήσω Τούρκα εἶσαι γιὰ Ῥωμαῖα

Πασιγνωστα δὲ ἀλλαχοῦ εἶναι τὸ *Βλάχος -Βλάχᾳ*, *Σέρβος -Σέρβα*, *Λατῖνος* *Λατῖνα*, *Φελλάχος -Φελλάχα*. Λοιπὸν καὶ ταῦτα λέγονται κατὰ πρότυπα Ἀττικὰ καὶ μεταγενέστερα. Πολύχρηστον εἶναι τὸ *Σύρα*, θηλυκὸν τοῦ *Σύρος*· ἤδη ὁ Ἀριστοφάνης (Εἰρήνης 1146) λέγει «ἡ *Σύρα* βωστρησάτω» καὶ ὁ Φιλῆμων καὶ ὁ Πλούταρχος Ἑρωτ. 9 (ΒΕΡΝ. Δ' 409, 14 «ἡ δὲ *Σύρα* Σεμίραμις») ἐπίσης δὲ ὁ Θεόκριτος Γ', 26, «*Βομβύκα* χάριεσσα, *Σύραν* καλέοντί τυ πάντες» καὶ Θεοδώρητος, Γ' 146. καὶ ὁ Πολυδεύκης, 6,82· καὶ ὁ Φώτιος, Μυριβίβλου 196 (Ἑλλ. Πατρ., τόμ. 103, στ. 660 B) «τῆς *Σύρας* φωνῆς» (τῆς Συριακῆς γλώσσης).

Ὁμοίως ὁ Μαλάλας, 359, 2 (Bonnæ) εἶπε «μετὰ Οὔνας παλλακίδος» καὶ κατωτέρω 371, 25 «Γότθαν εὐπρεπῇ» καὶ ὁ Βαρθολεμαῖος ὁ Ἐδεσσηνὸς (Ἑλλ. Πατρ., 104 στ. 1425 A) «*σκλάβαν*».

Παρατηρητέον ὅτι καταβιδάζουν καὶ τὸν τόνον τὰ προπαροξύτονα Ἀσιόγγανος (*A) *τσιγγάνα*, *Βούλγαρος* (οἱ Κύπριοι προφέρουν *Βούρκαρος*) *Βουλγάρα* καὶ ἐν Κύπρῳ *Καμίνaros* (ἀπὸ τὰ *Καμινάρια*) *Καμινάρα*, *Μυλίκουρος* (ἀπὸ τὸ *Μυλικουρίν*) *Μυλικούρα*, *Πιτσυλλος*, (ἀπὸ τὴν *Πιτσυλλιάν*) *Πιτσύλλα*, *Τήλλυρος -Τηλλύρα*.

II

Ἄλλα προπαροξύτονα ἐπίθετα σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν εἰς -αῖνα ἢ -ισσα ἢ καὶ διττῶς. Οὕτω λέγεται μά(γ)ειρος -μαεῖραινα καὶ μαεῖρισσα· εἶναι δὲ καὶ τὰ δύο ἱστορικὰ· διότι ὁ κωμικὸς Φιλοκράτης εἶπεν ὅτι μόνον ἄνδρες μάγειροι ὑπῆρχαν, «αὐτίκ' οὐδεὶς οὐδὲ μαγεῖραιναν εἶδε πώποτε, ἀλλ' οὐ μὴν οὐδ' ἰχθυοπώλαιναν»· τὸ δὲ μαγεῖρισσα κεῖται ἐν τῇ Γραφῇ (Βασιλειῶν 1, 8 13). Ἄλλ' ἐν Κύπρῳ μα(γ)εῖ-ρῖσσα λέγεται καὶ ἡ χύτρα¹.

Ἄς παρακολουθήσωμεν ἤδη τὴν ἐξέλιξιν ἐκατέρας τῶν καταλήξεων, (Πρβ. Χατζιδάκιν, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 129). Ἡ -αῖνα ὀρμηθεῖσα ἀπὸ τῶν εἰς -ων ἀρσενικῶν ὀράκων -ὀράκαινα, γνάθων -γνάθαινα, ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἄλλα· πχ. θεὸς -θεαίνα, λύκαινα, ὕς -ῡαῖνα κτλ. Καὶ ἡ τριήρης τοῦ Σαμίου Πολυκράτους ἐλέγετο «Σάμαινα» (Πλουτάρχου, Περ. 26) καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, Ἑκκλ. 713, εἶπε παίζων «κηρύκαινα» καὶ καθὼς εἶδαμεν, ὁ Φιλοκράτης «ἰχθυοπώλαινα».

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους πασίγνωστα εἶναι τὰ θηλυκὰ Δούκαινα, Παλαιολόγαινα· κατὰ δὲ τοὺς φραγκικοὺς ῥήγας -ῥήγαινα, πρίντζης -πρίντζαινα, (Μαχαιρᾶ, σ. 329) κοντοστάβλης -κοντοστάβλαινα (σ. 330) κούντης -κούνταινα κτλ.

Κατὰ πάντα ταῦτα τὰ πρότυπα λέγουν οἱ Κύπριοι ἀβκοπούλαινα καὶ ὀρνιθοπούλαινα, (βοσκός) -βόσκαινα, (διάκων) -διάκαινα, jáτραινα, (παῖδος=νέος) -παῖδαινα (*Ἀσιζῶν 92, 2 + 15 + 28) φίλαινα (Μαχαιρᾶ, 120, 20). Ἡ λ. αὕτη, ἀμάρτυρος, ὅσον οἶδα, πάντως εἶναι παλαιά, ὥς φαίνεται ἐκ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων Φιλαινὶς καὶ Φιλαίνιον. Ὁμοίως τὸ σωθὲν ἀρχαῖον ἐπίθετον κολώτας (τράγος καὶ ἄνθρωπος) ἔχει θηλυκὸν κολώταινα καὶ τὸ ταυτόσημον κοντισόφτας -κοντισόφταινα καὶ τὸ μίτας (μεγεθυντικὸν τοῦ μνησθέντος ἀρχαίου μίτυλος) μίταινα αἶγα (Πφ.).

Καὶ πολλὰ τῶν εἰς -άρις μεσαιωνικῶν ἐσχημάτισαν θηλυκὰ γιορτάραινα, ζυμωτάραινα (ἐν Κύπρῳ ἢ ζυμώτρια) καμηλάραινα, καρβουνάραινα, (κουζάρις, κατασκευάζων κοῦζες=στάμνες) κουζάραινα, λουτράραινα (πακτωνάρος, μισθωτῆς) -πακτωνάραινα, (πορτάρης, θυρωρὸς τοῦ ναοῦ) -πορτάραινα, (σκαρπάρης, κατασκευάζων σκάρπες, σκαρπίνια) -σκαρπάραινα, (τραουλλάρης, βοσκὸς τοὺς τραούλλους, τῶν τράγων) -τραουλλάραινα (τσακράρης, κατασκευάζων τσάκρες, παγίδας) τσακράραινα. Καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ κτίστη λέγεται κτίσταινα, καὶ ἡ πρώτη τῶν θεριστριῶν πρωταρχάταινα καὶ τὸ θηλυκὸν τοῦ περιπαίκτης (σκώπτης) περιπαίκταινα, καὶ ἡ σύζυγος τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας ἐπιτρόπαινα, καὶ τοῦ μοναχάρη (προέδρου τῆς κοινότητος) μοναχάραινα καὶ τοῦ χόκια (χότζα) χόκαινα. Πασίχρηστα δὲ εἶναι τὰ

¹ Τοῦτο ἐμνημονεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου· ὁ δὲ BEAUDOUIN (Étude du dialecte Chypriote, σ. 122) παραβάλλει τὸ γαλλικὸν cuisinière σημαῖνον καὶ τὴν μαγεῖρισσαν καὶ τὸ σκεῦος.

Ἀντιόνανα, Ἀρτέμαйна, Λάμπραйна, Μιχάλαйна, Παύλαйна, Στράταйна, τὰ ἐκ τῶν εἰς -ίδης καὶ -ιάδης καὶ -πουλλος Μαρκίδαйна, Ζαχαριάδαινα, Βεργοπούλλαйна, διότι αἱ περιφράσεις Κυρία Μητροπούλλου ἢ Κοντίδου θεωροῦνται εἰσέτι Ἑλληνικοῦρες.

III

Καὶ ἡ κατάληξις -ισσα ἐπεξετάθη κατὰ τινὰ σφζόμενα παραδείγματα τῆς ἀρχαίας βασιλίσσα (κατὰ τὸ ἄνασσα) μάντισσα, φόνισσα¹ «πατρώνισσα» ὡς λέγει ἐπιγραφὴ τῆς Παλαιπάφου (J. H. S. τόμ. IX., σ. 245 ἀρ. 84 καὶ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Α', σ. 104 ἀρ. 11) καὶ τὰ μεσαιωνικὰ ἄρχοντας -ἀρχόντισσα, διάκονος -διακόνισσα, (Φωτίου, Σύνταγμα κανόνων, Ἑλλ. Πατρ., 104, στ. 560 C «διακόνισσαν» μὴ χειροτονεῖσθαι καὶ 785 A).

Κατ' αὐτὰ λέγονται γέροντας -γερόντισσα, μάγκιπας -μαγκίπισσα, μάστορας (ἦτοι μα(γ)ίστορας ἢ μάστρος, δηλαδὴ μά(γ)ιστρος) μαστόρισσα καὶ κατὰ συγκοπὴν (τοῦ ι μετὰ τὸ ρ) μαστόρσα καὶ κατ' αὐτὸ μισθαρκὸς (μισθεργὸς) μιστόρκισσα, καὶ ἄγγοντας -ἀγγόνισσα, καὶ κατ' αὐτὸ συννύφισσα καὶ συγγένισσα. Ἀλλὰ καὶ μυλωνᾶς μυλώνισσα. Καὶ ἐπίθετα ξιδόντας -ξιδόντισσα, χάφτας -χάφτισσα καὶ πολλὰ εἰς -ις, ἔχοντα κακὴν σημασίαν κατὰ τὸ πρότυπον μάντις -μάντισσα, σημαίνον ὅτι καὶ τὸ Τσιγγάνα· οὕτω λέγεται κλέφτης -κλέφτισσα, κόντρις -κόντρισσα, (μούλα, γαδάρρα, ἔχουσα κόντραν, πληγὴν ἀπὸ τοῦ σά(γ)μα(ν), κχέλις (τουρκικὸν khel, φαλακρὸς) κχέλισσα, λέπρις -λέπρισσα, μισκίνης, (γαλλικὸν ταυτόσημον τοῦ λέπρις, ἦτοι λεπρὸς) μισκίνισσα, ξωφρενίτης -ξωφρενίτισσα, περιπαλκίτης -περιπαλκίτισσα, φτείρις (ψειριάρης) -φτείρισσα, ψεύτης -ψεύτισσα, ψώρις (ψωριασμένος) -ψώρισσα.

Καὶ τὰ εἰς -jάρις, μὴ ἔχοντα καλὴν σημασίαν, σχηματίζουν θηλυκὰ εἰς -jάρισσα· ἀνακατοιάρης (ὁ σιχαινόμενος) -iάρισσα, θυμωδjάρις -iάρισσα, κυνη(γυ)iάρις (κάττος, κυνηγῶν τοὺς ποντικοὺς) -iάρισσα, λυσσιiάρις -iάρισσα, δκνιiάρις (δκνηρὸς) -iάρισσα, προλαμνιiάρις -iάρισσα (αἶγα προτρέχουσα τῶν λοιπῶν), σουξουλιiάρις (ὑποκινῶν φιλονικίας ἐκ τοῦ σουξουλιῶ ἀντὶ συξυλίζω (συμπάλλω) τὴν φωτιάν), -iάρισσα, φουμισιiάρις (καυχησιολόγος) -iάρισσα, χαλαζιiάρις (χῶιρος πάσχων χάλαζαν) -χαλαζιiάρισσα (λόιτα=γρώνη). Ὁμοίως καὶ τὰ ὀλίγα εἰς -ούρις· κοντονούρις (σαφέστερον τοῦ γενικευθέντος κουντούρις² -νούρισσα, καμπούρις -ούρισσα, σκυφτούρις -φτούρισσα, ξυπαστούρις (γάδαρος) -στούρισσα (μούλα, ἐν Ζώδιαι).

Καὶ τὰ ὀλίγιστα -έτης· δjέτης -δjέτισσα (διετής), τρέτης τρέτισσα (τριετής) ἀλλὰ καὶ δjετινὴ καὶ τρετινὴ καὶ κατ' αὐτὰ βουκκαλλέτης (μετὰ ὑποκορισμοῦ, ὁ μικρὸς

¹ Πρβ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Συλλογὴ δημ. ᾠμάτων Ἡπείρου, 463 «φόνισσα» Πρβ. ΛΟΥΚΑ, Φιλολογικαὶ Ἐπισκέψεις, σ. 175, «διακόνισσα».

² Τὸ κουντούρις -ούρα -ούριν λέγεται καὶ περὶ σπασμένου ποδιοῦ τραπέζης π. χ. ἢ καὶ ἀνθρώπου· «τόναν της πόδιν ἐμ μακρὺν καὶ τᾶλλον ἐν κουντούριν».

βουκκαλλᾶς, ὅπου ἔχει βοῦκκες, μάγουλα παχεᾶ) βουκκαλλέτισσα καὶ βουκκαλλετοῦ, καὶ ὁμοίως κούκκουλλέτης, (πετεινὸς ποῦ ἔχει λειρί, ἀλλὰ καὶ μικρὸς παῖς, ἔχων ἐξωγκωμένα βλέφαρα) κουκκουλλέτισσα (ὄρνιθα).

Κοινωνικῶν δὲ διακρίσεων εἰς -ισσα θηλυκὰ κατὰ τὸ ἀρκόντισσα καὶ θακόντισσα εἶναι (*Η)γονμένισσα ἐν Ἀπολλωνίῳ (Wagner Carminia Gr.) στ. 413' (ἔθεν καὶ ἡ ἐν Μακεδονίᾳ Γουμέν(τ)σα) Προξένισσα, ἀλλὰ λέγεται καὶ ὡς ἐγκώμιον ἀγγέλισσα (πρβ. Μ. ΕΛΕΓΘΕΡΙΟΥ, Ποίημα, σ. 2) καὶ ἐν Λευκοσίᾳ «σὰν τὴν ἁ(γ)ίτισσαν» ἦτοι ἁγίαν. Ἑθνικὰ δέ, (κατὰ τὰ παλαιὰ Ἀντιόχισσα, Μακεδόνισσα) τὸ Μαρκιώτισσα, Τούρκισσα, Φράγκισσα, Ὁθραῖσσι, συγκοπτόμενον καὶ εἰς Ὁθραῖσσι¹ (τραγούδι) πρβ. τὸ ἐν Ρόδῳ Ὁθραῖκος μαχαλᾶς ὁμοίως δ' ἐλέχθη καὶ Ῥωμαῖσσι (Μαχαιρᾶ, σ. 349 «καλογριᾶς Ῥωμαῖσσις» ἔθεν τὰ Πόντια ροσιμέσσι, ἐμροστέσσι).

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς -ισσα σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν καὶ τὰ εἰς -άτης -ίτης, -ιάτης, -ώτης, -ιώτης τοπικὰ ἐπίθετα, π. χ. Κουκάτισσα, Λευκαρίτισσα καὶ τέλος χωροκάτισσα τοιαῦτα θηλυκὰ εἶναι πανελληνία. Ἀλλ' ἀξίωσημείωτον ἐν Κύπρῳ εἶναι ὅτι κατὰ τὴν π. Χ. συνήθειαν οἱ ἀγρόται μεταχειρίζονται αὐτὰ καὶ περὶ πραγμάτων οἱ ἐλιῆς οἱ Σιλικιώτισσες, ἡ ζώστρα, ἡ Παφίτισσα, ἡ ἀλλα(γ)ή (φορεσιὰ) ἡ Μεσαρίτισσα, ἡ φωνή ἡ Καρπασίτισσα, ἡ Παφίτισσα, Παραλιμνίτισσα, ἡ Στυλλιώτισσα, καὶ πρὸς τούτοις ἡ καμηλαρίτισσα (τῶν καμηλάριδων), δηλ. καθὼς τὰρχαῖα «Αἰολίς μολπή, Ἀτθίς, ἡ Περσίς φωνή, Ἑλλάς στολή» κτλ.

IV

Πλὴν τῶν εἰς -αινα καὶ -ισσα σφύζεται καὶ ἄλλη κατάληξις, περιοριζομένη ὅση-μέραι· εἶναι ἡ ἡτρία, ἡ -ίστρια, προφερομένη κυπριακῶς ἔνεκα τῆς τροπῆς τοῦ j εἰς κ (ἡ(τ)ρκα) ἡρκα· διακονητής (ἐπαίτης· ἡ λ. ἤδη παρὰ Ἴω. Μόσχῳ· Λειμωναρίου κεφ. 158) (διακονήτρια· παρὰ Στεφάνῳ Διακόνῳ, Ἑλλ. Πατρ., 100, στ. 1168β· βλ. Θησαυρὸν ἐν λ. διακονήρκα (Κθ. Ὁρ.) μαθητής -μαθήρκα [μαυλιστής] μαυλίστρια (Μαχ. 166) μανλίσκα, πρᾶτης πλάτρια (*Ἀσιζῶν 96, 8) πλάρκα, προξενητής -προξε-νήρκα, (Κθ. Ὁρ.). Τὸ διακονήρκα λέγεται καὶ -νήτρα (Ζώδια). Καὶ τὰ εἰς -άστρια ἡ -ίστρια προφέρονται -άστρα ἡ -ίστρα· χολιάστρα (ἡ χολλιάζουσα· βλ. Μενάρδου Χολᾶ) κεντήστρα, πλουμίστρα (Λεύκαρκα) πλύστρα (Λευκοσίᾳ, Ζώδια). Ἐν Πάφῳ τὸ ΝΔ. τῆς Ἀρόδας τσιφλίκκι λέγεται Τοξέντρα, ἐνῶ ἡ Ἀφέντρια προφέρεται Ἀφέντρικα· τὸ ἀφέντρια φέρεται ἀφέντρα ἐν τῇ Ριμάδα κόρης καὶ νέου (LEGRAND I, 1874, σ. 21 στ. 72). Τὸ μονάστρια ἀπαντᾷ ἐν Θρήνῳ περὶ Ταμυρλάγκου, 57 (Wagner, Carmina Gr.) Ἐν ταῖς Ἀσίζ. 144, 12 φέρεται καὶ «συγγενάτρια» σήμερον ὅλως ἄγνωστον.

* Ἀλλή παλαιὰ κατάληξις, λατινικὴ (πρβ. Χατζιδάκιν, σ. 134) διασωθεῖσα εἶναι

¹ Τοιαύτης συγκοπῆς ἀρχαῖον παράδειγμα εἶναι τὸ «ἡρῶσσι», Ἀπολλωνίου, Ἀργον., Δ' 1309.

ή εις -ῖνα. Οὕτω σχηματίζονται θηλυκὰ σημαίνοντα τὰς συζύγους ἐξ ὀλίγων εις -ᾱς ἀρσενικῶν· καλλιᾱς (πεταλωτής) -κῖνα, κουτσαγκᾱς (ἀγγειοπλάστης) -κῖνα, στρατουρᾱς -ρῖνα, ξυλᾱς (ξυλέμπορος) -λῖνα, λέγεται δὲ συνήθως καὶ πουταλῖνα, ὡς θηλ. τοῦ πουταλᾱς (τουρκ. (budala) μωρός. 2) ἐκ τῶν εις -κῆς (-dji) τουρκικῶν, σημαίνοντιον ἐπάγγελμα· βαρελλικῆς -κῖνα, καφεκῆς -ῖνα κικρακῆς -κῖνα (ἀγωγιάτισσα καὶ ἐνοικιάστρια) τενεκκεκῆς -κῖνα, φαναρικῆς -κῖνα, χακῆς (ἐν Ἑλλάδι προφέρεται χχτζῆς) κῖνα, χαγκῆς, (ὁ κύριος τοῦ χανιοῦ) γκῖνα. Ὁμοίως λέγεται ἀφκιογκῖνα ὡς θηλ. τοῦ ἀφκιογκῆς (ὠργισμένος ὡς νὰ ἔπιεν ἀφρόνι, ὅπιον). Ἐπίσης ἐκ τῶν εις -λῆς τουρκικῶν ἐπιθέτων κιομεζλῆς -λῖνα (ἡ πωλοῦσα κιομεζία, εἶδος σύκων) καὶ τούρκισσα δικαζομένη εἶπε καπαετῖνα (ἐνοχος) 3) ἐκ τῶν ἀρχαίων εις -τῆς· π. χ. ἀσκητῆς -τῖνα, διακονητῆς -τῖνα, δουλευτῆς -τῖνα, ἐγγυητῆς (νέα λέξις) -τῖνα, ἐγωιστῆς (νέα λέξις) -τῖνα, θεριστῆς -τῖνα, πουλητῆς -τῖνα (Πολέμι), πραγματευτῆς -τῖνα, φουμιστῆς (καυχησιολόγος) -στῖνα, καὶ παροξύτονον τὸ ἀρκάτης (ἐργάτης) ἀρκατῖνα (Ὁρ. Κύκκος). Θηλυκὰ ζώων σχηματίζονται τὸ ἀ(ε)τὸς -ἀτῖνα καὶ γάλος -γαλῖνα.

Ἄλλὰ συνηθεστάτη εἶναι ἡ κατάληξις -ῖνα ὡς θηλυκὴ τῶν ὀξυτόνων, ἰδίως τῶν εις -ίς ληγόντων ὀνομάτων. Ἀλλαχοῦ (Ἀθηνᾶς, 16, 1904, σ. 286) ἡρμήνευσα ὅτι ἄλλοτ' ἐλέγοντο ἐν Κύπρῳ καὶ οὐδέτερον, τὸ Λουκῖν, τὸ Παυλῖν, τὸ Φωτῖν, τὸ [Χρισ]τοφῖν, τὸ [Χρισ]το(δ)ουλῖν καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν (ἐκ τῆς αἰτιατικῆς) προήλθεν ἡ κατ' ἀρχὰς ὑποκοριστικὴ κατάληξις, ὁ Λουκῖς, ὁ Φωτῖς, ὁ Χριστοφῖς κτλ. ἐννοεῖται δ' ὅτι σήμερον σχηματίζονται ἀμέσως, ὁ Βιχτωρίς, ὁ Βυρωνῖς, ὁ Μελῖς κτλ. Τούτων λοιπὸν ἡ σύζυγος λέγεται Παυλῖνα, Φωτῖνα, καὶ ὁμοίως Ἀριστοκλῆς -λῖνα, καθὼς λέγει καὶ ὁ Μαχαιρᾱς, 405, «ἡ κυρὰ ἡ Πέλλα ἡ Μουχρουτῖνα» καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ «Παλαιολογῖνα», ὅπερ ἐσήμαινε καὶ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα. Ὁμοίως εις πολλὰς κώμας π. χ. ἡ Χανασοῦ (Ἀθανασία) ἡ Ταταρῖνα ἐσήμαινε τὴν κόρη τοῦ Τάτταρη (ταχυδρόμου) καὶ ἡ Ἐλένη ἡ Γιαννακῖνα (ἐκ Σωτήρας) ἦτο κόρη Γιαννάκη καὶ σύζυγος Βαγγέλη.

Ἄλλη ἀρχαία κατάληξις, μεγάλως ἀνθήσασα μ. Χ. εἶναι ἡ εις -οῦ, διατηροῦσα πάντοτε τὴν ὑποκοριστικὴν σημασίαν, ἀλλὰ θεραπεύουσα τὴν δυσκολίαν ἄλλων σχηματισμῶν, ἀντικαθιστῶσα δὲ καὶ ἄλλους σπανιωτέρους (Πρβ. Χατζιδάκιν, σ. 133).

Ἄλλαχοῦ ἡρμηνεύθη πῶς ἐκ τῆς Ἰωνικῆς αἰτιατικῆς τὴν Ἰοῦν, ἐσχηματίσθη ὀνομαστικὴ καὶ κλητικὴ, εις -οῦ, εὐρισκομένη ἐπὶ κυπριακῶν ἐπιτυμδίων στηλῶν (Ἀθηνᾶς, 22, 1910, σ. 124). Οὕτως ἡ Χαρικλοῦ σημαίνει ὅτι τὸ ἀρχαῖον Χαρικλῶ, ἦτοι μικρὰ Χαρίκλεια, ἀδιάφορον ἂν ὁ ὑποκορισμὸς παραμένῃ μέχρι τέλους. Οὕτως ἐλέχθη ὡς ὑποκορισμὸς καὶ τὸ ἀλωποῦ (ἐν Κύπρῳ προφ. ἀλουποῦ καὶ ἀλλαχοῦ ἀλεποῦ) καὶ ἐκ τούτου ἀρσενικὸν ἀλουπός, εὐρισκόμενον ὡς ἐπώνυμον «Θεόδωρος Ἀλωπός».

(βλ. ΣΑΘΑ, Μεσ. Βιβλιοθ., τόμ. Δ', σελ. LXXIX). 'Ομοίως υποκοριστικῶς σχηματίζει θηλυκὸν καὶ ὁ λα(γ)ὸς λαουροῦ καὶ μεγεθυντικῶς λαουδικιά.

'Αλλ' ἡ -οῦ ἐπεξετάθη, σχηματίζουσα θηλυκὰ παράλληλα τῶν εἰς ἃς ἀρσενικῶν. Καθὼς ἐκεῖνα εἶναι μεγεθυντικὰ μουστακᾶς, φρυδᾶς, χειλᾶς, οὕτω ταῦτα ὡς υποκοριστικὰ περιέχουν ταυτόσημον εἰρωνίαν· ἡ μουστακοῦ, ἡ βρυδοῦ, ἡ χειλοῦ. Γλωσσοῦ καὶ λο(γ)οῦ λέγεται ἡ φλύαρος, ἀλλ' ὅχι δυσάρεστος καὶ γλυκολοοῦ, ὑπναροῦ, ὡς θηλυκὸν τοῦ ὑπναρᾶς, σημαίνει ἀγαπῶσα κάπως τὸν ὕπνον. 'Ομοίως τῶν εἰς -αλλᾶς· βουκκαλλᾶς (ἔχων παχειᾶς βοῦκκες, παρειάς) -λοῦ κόρη, καὶ παχουλ-λοῦ. 'Αλλὰ καὶ ἄνευ ἀρσενικῶν λέγονται βοσκαροῦ=ἡ βοσκοποῦλλα, ζυμαροῦ, ἡ ἔχουσα σάρκα μαλακὴν ὡς ζυμάρι (ἔπαινος), καμωματοῦ, τοῦ ἀγαπᾶ τὰ καμώματα (grimaces). 'Αλλὰ λέγεται καὶ κουτσοχεροῦ ὡς θηλ. τοῦ κουτσοχέρας, κουλλῶς, κουτσοφτοῦ καὶ κουτσοχειλοῦ, ἔχουσα κομμένα χεῖλη, ταυτόσημον δὲ εἶναι καὶ τὸ λαουδοχειλοῦ, διότι χωρισμένα εἰς τὸ μέσον εἶναι καὶ τὰ χεῖλη τῶν λαγῶν.

Καὶ τοῦ κουτσαγγᾶς, ὁ ἀγγειοπλάστης, ἐσχημάτισε θηλ. κουτσαγγοῦ. 'Αλλὰ εἰς -οῦ ἐσχημάτισαν καὶ τὰ ἀρις· π.χ. καμηλαροῦ, κορταροῦ, σκαρπαροῦ σημαίνουν τὴν κόρην ἢ νεαράν σύζυγον τοῦ καμηλάρι, τοῦ κορτάρι, τοῦ σκαρπάρου καὶ ἡ σύζυγος τοῦ φέροντος ἐπώνυμον Κουδουνάρι λ. Κουδουναροῦ. Καὶ ἡ κάπως καμπούρα καμπουροῦ. Καὶ ἡ δῖαισσα λέγεται καὶ δκετοῦ καὶ ἀρκατοῦ, (ἤγοτασιν τρεῖς ἀρκατοῦδες) δικαιοκνητοῦ, πρᾶματευτοῦ, λ. αἱ μικραὶ πρᾶγματευτῖναι κτλ. Καὶ ἡ νεαρὰ χηράτη (χήρα) χηρατοῦ.

'Αλλὰ καὶ ἐκ κυρίων ὀνομάτων ἐσχηματίσθησαν θηλυκὰ εἰς -οῦ καὶ ἀνδρωνυμικά καὶ πατρωνυμικά. Π.χ. ἡ Βαθθοῦ (Εὐανθία) ἡ Χοσοῦ σημαίνει ἡ κόρη τοῦ Χοσῖ=Θεοδόσι, ἡ Ἀνδρεοῦ, ἡ Φωτοῦ ἡ κόρη τοῦ Ἀνδρέα, τοῦ Φωτίου καὶ Καρυδοῦδες, Ῥωσσιδοῦδες αἱ θυγατέρες τοῦ Καρύδη, τοῦ Ῥωσσίδη κλ. 'Αλλὰ Παγκεροῦ ἐλέγετο ἡ νεαρὰ σύζυγος ξένου banquier, ὁμοίως δὲ προφέρεται καὶ ἡ μικρὰ παγκέρα (bandiera) σημαία.

'Η -οῦ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ ἐθνικὰ ἢ τοπικὰ λεγόμενα ἐπίθετα σημαίνοντα τὴν νεαράν κόρην· π.χ. ἡ Κερυνιωτοῦ, Μορφοῦ, ἡ Παφιοῦ, ἡ Σκαλιωτοῦ (πρὸς ΜΕΝΑΡΔΟΥ, Τοπικὰ ἐπίθετα, ἐν Ἑπετηρίδι Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 1928, σ. 285).

Καὶ ἡ τοιαύτη χρῆσις υποκορισμοῦ τῶν θηλυκῶν ἐθνικῶν εἶναι ἀρχαία. Ἀτθίς ἐσήμαινε μικρὰ Ἀθηναία, καθὼς Νηρηΐς, Τυνδαρίς, Ὁκεανίς ἐσήμαινε τὴν κόρην τοῦ Νηρέως, τοῦ Τυνδάρεω καὶ τοῦ Ὁκεανοῦ. Ὅμοίως Φωκίς ἐλέγετο καὶ ἡ κόρη καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Φωκέως, ἐλέγετο δὲ διὰ χαρακτηριστικοῦ τῆς ἀγάπης υποκορισμοῦ καὶ ἡ χώρα τῶν Φωκίων. Καὶ τὰ εἰς -ὰς -άδος ἦσαν υποκοριστικά· πρὸς. «φορδὰς γυνή» Σοφοκλ. ἀποσπ. 645, Λεσβιάς καθὼς Λεσβίς κλπ.

Αἱ ἀνωτέρω καταλήξεις καθὼς εἶδαμεν, κατέρχονται ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων

καὶ ἄλλαι μὲν περιστέλλονται ὡς ἡ -τρια, ἄλλαι δ' ἐπεκτείνονται, ὡς ἡ -οῦ. Μεταγενεστέρα τούτων, μεσαιωνικὴ εἶναι ἡ εἰς -αρέα -οῖα (ἐν Κύπρῳ προφερομ. -οκᾶ) θηλυκὴ τοῦ -άρω. Ἀλλαχοῦ ἡ εἰς -έα εἶν' εὐρυτέρα (βλ. Χατζιδάκιν, σ. 132). Ἀλλ' ἐν Κύπρῳ ὅταν τὸ -ρης ἀνήκει εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ ἐπιθέτου, τότε τὸ θηλυκὸν σχηματίζεται κανονικῶς εἰς -οῖα π.χ. στενο(γ)ύρης (ὁ γυρίζων τὰ στενὰ) -ύοῖα, χωρο(γ)ύρης (ὁ γυρίζων τὸ χωρίον, ματαιόσχυλος) ύοῖα, χοχλο(γ)ύοῖα δὲ ἀντὶ μοκλο(γ)ύοῖα λέγεται ἡ δοκός, ἡ ὡς μο(υ)κλός (ἦτοι μοχλός) περιστρέφουσα τὸ ἀδράκτι τοῦ ἐλαιομύλου, κοκκοσοῦρης -σοῦοῖα, λέγεται ἡ σύρουσα (ἦτοι ῥίπτουσα) κόκκους μικρῶν συκοφαντιῶν.

Τῶν εἰς -οῖα θηλυκῶν τῶν εἰς ἀοῖς φέρομεν τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα.

ἀγγαλιαοῖα (ἐργάτρια) ἡ που δένει ἀγκαλιές, δεμάτια.

βασιναοῖα (συκαμινιά) ἡ που κάμνει πολλοὺς (βα)θάττινους, μοῦοῖα.

γαλαταοῖα (αἰῖα) ἡ που δίδει ἄφθονον γάλα.

καβαλλαοῖα (γυναῖκα) θηλ. τοῦ καβαλλάρης (=ἔφιππος. «Ἡ Μ. ἤρτεν κ.»

κατσαοῖα (συκαμινιά) ἡ που ἔχει κάτσαοῖα, ἔμεινεν ἀκλάδευτη.

κουλουκιοῖα (σκύλλα) ἡ που ἔχει κουλούκια (σκυλάκια).

ποντικοοῖα (τερταοῖα) (κερατέα) ἡ που τὴν τρώγουν ποντικοί.

προσωπαοῖα (πέτρα) ἡ που ἔχει «πρόσωπον», ἦτοι μὴ στρογγύλη.

πρωμαοῖα (κουδέλλα (προδατῖνα) καὶ γυναῖκα)=πρωτόγεννη.

σκουλουκιοῖα (μηλεά, χρυσομηλεά) ἡ που ἔχει σκουλήκια.

χαλαξιοῖα (λόττα=γρώνη, γουροῖνα) ἡ που πάσχει χάλαξαν.

ψεματαοῖα (γυναῖκα)=ἐκ φύσεως ψεύτις (εἰρωνικῶς).

Καὶ περὶ φιαλῶν λέγεται κατὰ τὸ μέγεθος ὀγγιαοῖα (πότσα) χωροῖα μίαν ὀγγιάν (οὔγγιαν=100 δράμια) τρακοσιαοῖα (300 δράμια) πεντακοσιαοῖα, δκνομιοῖα ((2 1/2 ὀκάδες).

Μεταγενεστέρα καὶ τῆς ἀρέα -οῖα εἶναι ἄλλη θηλυκὴ κατάληξις, ἡ εἰς -έ, ἐν Κύπρῳ λεγομένη μόνον περὶ χρωμάτων καὶ ἰδιοτήτων ζώων, ἦτοι ἀγελάδων, φοράδων, ὄνων, αἰγῶν καὶ γρωνῶν, ἐνῶ τάρσενικὰ λήγουν εἰς -jās, τὰ δὲ οὐδέτερα κατ' ἄλλον τρόπον εἰς -έτιν. Καὶ τὸ μὲν -έτιν τοῦτο ἡρμήνευσεν ἤδη (Ἀθηνᾶς 16, σ. 285) ὡς παραχθὲν ἐκ τοῦ διέτιν καὶ τρέτιν, οὐδετέρων τοῦ διέτης καὶ τρι(έ)της, λεγομένων δὲ περὶ ἱππαρίων καὶ ὄναριων, καὶ ὑποχωριστικώτερον διετού(δ)ιν καὶ τρετού(δ)ιν ἐντεῦθεν εἰρωνικῶς καὶ ὁ μικρὸς Παναῆς λέγεται Παναέτιν κτλ. Τὸ δὲ ἀρσενικὸν -ιὰς θεωροῦμεν ὡς τὸ ἀρχαῖον -ίας λεγόμενον καὶ ἐκεῖνο περὶ ζώων π.χ. κοππατίας· τὸ ἀξαθίας εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ περὶ δούλων μαρτυρούμενον «Ἐανθίας», ἀλλὰ κατὰ τοὺς

μέσους χρόνους μετερρυθμίσθησαν· οὕτω σιδερχὰς εἶναι τὸ μεσαιωνικὸν «τιδερέας»¹.
* Ἄλλα παραδείγματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

ἀξαθιάς -ξαθθὲ -θέτιν (μόνον περὶ ὄνου, ξανθός).

ζωνιάς -ζωνὲ -νέτιν (χοῖρος, ἔχων γραμμὴν ὡς ζώνην).

καμασιὰς -μασὲ -σέτιν (τράγος, ἔχων τὸ χρώμα τοῦ καμήλου).

καρβουνιάς -βουνὲ -νέτιν (χοῖρος, γρίζος).

καστανιάς -ανὲ -νέτιν (τράγος, καστανόχρους).

λαγιάς -λαὲ (βοῦς, τράγος, ἔχων τὸ χρώμα τοῦ λαγοῦ).

λουρχὰς -λουρὲ (γάτος με ῥαβδώσεις διαφόρου χρώματος).

λουτσιὰς -λουτσὲ καὶ λυτσὲ (τράγος ξανθὸς με στίγματα μαῦρα).

πλατανιάς -ανὲ (βοῦς με πλατέα κέρατα ὡς κλώνους πλατάνου).

πυρχὰς -πυρὲ (βοῦς κατακόκκινος ὡς φωτῖα).

σελλιάς -σελλὲ (βοῦς, ἔχων ῥάχιν ὡς σέλλαν).

σιερχὰς -σιερὲ (ἵππος, ὄνος, τράγος· ψαρός, ὁ «σιδηρέας»).

σκολαριουιάς -ικὲ (τράγος, ἔχων ἐπίφυμα· εἰς τὸν λαιμὸν ὡς σκολαρίκο).

σκωρχὰς -ρὲ (τράγος, ξανθός, ὡς ἡ σκωρία).

σταρχιάς -σταχτὲ (τράγος, ὁμοιόχρωμος πρὸς στάκτην).

φεγγιάς -φεγγὲ (βοῦς, ἔχων λευκὸν στίγμα εἰς τὸ μέτωπον).

φωδκιάς -φωτὲ (βοῦς, ἔχων βοῦλλαν κοκκίνην εἰς τὸ μέτωπον).

χελι(δ)ονιάς -ονὲ (τράγος, ὄνος μαῦρος ἔχων κοιλίαν ἄσπρην, ὡς τὰ χελιδόνια).

χιονιάς -νὲ (τράγος κατάλευκος).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων φαίνονται τὰ εἰς -ὲ θηλυκὰ παραχθέντα ἐκ τῶν εἰς -έας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ληγόντων ἀρσενικῶν, κατὰ συγχοπὴν τοῦ -έα, ὡς ἡρμῆνευσεν ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις ἐν ΜΝΕ, 1, 1905, σ. 345 (πρὸς καὶ τὴν σημ.) καὶ 348. Ἀπομένει μόνον ἡ ἀπορία, διατὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο, φωνητικὸν ἐν τῇ Δ. Κρήτῃ καὶ Ἰκαρίᾳ, ἐν Κύπρῳ παρατηρεῖται μόνον ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐπιθέτων τῶν ζώων καὶ τῶν εἰρωνικῶς ἀποδιδομένων εἰς ἀσχήμους γυναῖκας ἢ δοντὲ ἢ ἔχουσα μεγάλη δόντια, ἢ ζαμπέ, ἢ μουτιτὲ ἢ μουτσέ, ἢ πλατυπρόσωπος· πρὸς καὶ Ἐπετηρίδα Πανεπιστημίου, 1912-13, σ. 139.

Καὶ ἄλλη μεσαιωνικὴ κατάληξις, προελθοῦσα ἐκ συνθέσεως καὶ χαρακτηρίζουσα τὴν μορφήν, ἐσώθη ἐν Κύπρῳ κυρίως περὶ ζώων, ἢ εἰς ὅπως -όψα ἢ ὀψια (πρόψ. ὀψηλα).

¹ Corpus hippiatricorum Græcorum *Εκδ. Eug. Oder et Cur. Hoppe, 2, 1927, σ. 312. «Περὶ ἵππων χροῶν· ὁ σιδηρέας· ἀρκετὸν καὶ τὸ ὄνομα». Ὑπομνηματίζων τοῦτο ὁ EDUARD SCHWYZER ἐν Zeitschrift für Deutsches Altertum, Berlin, 1929, σ. 94, μεταφράζει der Eisenschimmel.

κοκκινόφεις -όφια } ταῦτα λέγονται περὶ τράγων ἢ αἰγῶν, 'που ἔχουν κόκκινον ἡμαυ-
 μαυρόφεις -όφια } ρον πρόσωπον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ αὐτιά.
 πυρόφεις -οφα με χρώματα ἀνοικτότερα εἰς τὸ πρόσωπον.
 μακρόφεις -όφια } περὶ κλιάρου (χριοῦ) καὶ κου(δ)έλλας (προβατίνα).
 πλατόφεις -όφια }

Ὁ Μαλάλας, περιγράφων τὴν ὄψιν τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων (πιθανῶς ἐξ εἰκόνων αὐτῶν, τότε συνήθων) λέγει Δηϊφροδοξ.. πλατόφεις, Πάρις μακρόφεις καὶ Κασσάνδρα στρογγυλόφεις. (σ. 105, 14, 21. 106, 14 Bonnae). Καὶ ἐν Ὁρνεοσοφίῳ (παρὰ Δουκαγγίῳ ἐν λ. Φιτυλόγλωσσος) φέρεται «τὰ τζουράκια ὀφείλουσιν εἶναι κοντόφια.. πλατυκέφαλα, φαρδυσώθωνα».

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. — Σκέψεις τινὲς ἐπὶ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ κ. J. Hadamard,
 ὑπὸ κ. K. Μαλτέζου.

Ὁ κ. Hadamard ἐν τῇ τόσῳ ἐκφραστικῇ ἀνακοινώσει του τῇ δημοσιευομένῃ κατωτέρω θεωρεῖ, ἐν συντομίᾳ, ὅτι κακῶς λαμβάνονται ἐν Γαλλίᾳ ὡς βάσις τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων (Humanités) τὰ Λατινικά, ἐν ᾧ αἱ σπουδαὶ αὐταὶ πρέπει νὰ στηρίζωνται μόνον ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ καλουμένου σήμερον ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, ἀποκρούει δὲ οἷανδὴποτε μείωσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Φυσικῆς.

Εἰς τὰ ἀναπτυχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Hadamard ἐπιτραπήτω μοι, ὅπως προσθέσω ἰδίᾳς τινὰς σκέψεις. Παρ' ἡμῖν, ὡς γνωστόν, αἱ κύριαί βάσεις τῆς μορφώσεως ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ δευτερευόντως ἡ τῶν Λατίνων, ἀφ' ἑτέρου ἡ διδασκαλία τῶν Μαθηματικῶν καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν Φυσικῶν. Ὡστε ἡ μία τῶν ἀνωτέρω ὑποστηριζομένων δύο βάσεων ὑφίσταται παρ' ἡμῖν ἐν μέρει ἐν μέρει διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ διδασκαλία τῶν ἐλληνικῶν γίνεται οὐ μόνον γραμματικῶς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν καλλονῶν, τοῦ ὕψους καὶ τῶν ἠθικῶν ἐξαγομένων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας, δὲν παρέχει αὐτῇ, ὡς ὄφειλε, καὶ πᾶσι πλήρῃ ἰδέαν τοῦ λεγομένου ἐλληνικοῦ θαύματος. Οὐδὲν διδάσκειται ἐκ τῶν ἔργων τοῦ εὐρυτέρου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἐγκυκλοπαιδικοῦ πνεύματος, τοῦ Ἀριστοτέλους, σχεδὸν δὲ δὲν ἀναπτύσσεται ἡ τόσον ἰσχυρὰ ἐπιδράσις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐξελιξεως τοῦ πολιτισμοῦ ἀκόμη μέχρι τῆς σήμερον· οὐδὲ ψυχία τινὰ παρέχονται ἐκ τοῦ μνημειώδους ἔργου τῶν ἀρχαίων ἐπιστημόνων, τῶν μεγάλων ἀστρονόμων, μαθηματικῶν, μηχανικῶν καὶ ἱατρῶν.

Ὡς πρὸς τὴν ἑτέραν βάσιν, τὴν ἐκθειαζομένην πολὺ ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ κ. Hadamard, τὴν τῆς πειραματικῆς διδασκαλίας τῶν φυσικῶν, προτιμῶ, ὅπως μὴ ἐκταθῇ εἰς